

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Στα τέλη του 16^{ου} με αρχές του 17^{ου} αιώνα η «Περίοδος των Ταραχών» αποτελεί το αποκορύφωμα της ηθικής, πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κρίσης στη Ρωσία. Η κρίση αυτή που αρχίζει με την ανάρρηση στον θρόνο του Μπορίς Γκοντουνόβ (1598-1605), ανοίγει τον δρόμο για την κατάληψη της εξουσίας όχι μόνο από τους φιλόδοξους βογιάρους, αλλά και από τους ξένους μνηστήρες, καθώς και από τους ντόπιους τυχοδιώκτες και σφετεριστές του θρόνου. Στα λίγα αυτά χρόνια κυριαρχεί το σύνθημα: «η πάλη όλων εναντίον όλων», όπου αδίστακτα ο γιος φονεύει τον πατέρα, ο πατέρας τον γιο και ο αδελφός τον αδελφό.

Οι ψευδοτσάροι

Οι τσάροι όχι μόνο διαδέχονται «εν σπουδή» ο ένας τον άλλο, αλλά και με την υποκίνηση των ξένων αυτοανακηρύσσονται ως ηγεμόνες της Ρωσίας ταυτόχρονα εντός και εκτός της Μόσχας. Στα τέλη του 1604 κάνει την εμφάνισή του στην Πολωνία ο πρώτος ψευδο-Δημήτριος, που ισχυρίζεται πως είναι γιος του Ιβάν του Τρομερού. Στην πραγματικότητα μάλλον πρόκειται για τον μοναχό Γρηγόριο Οτρέπιεβ (γύρω στα 1580-17.5.1606), γιο ενός εκατόνταρχου των τυφεκιοφόρων από τη Γαλιμία.

Ο ψευδο-Δημήτριος έχει με το μέρος του τον πληθυσμό της βόρειας Ουκρανίας και, καθώς κατευθύνεται κατά της Μόσχας, στο πέρασμά του η μία μετά την άλλη όλες οι πόλεις του ανοίγουν τις πύλες. Ακόμη από τη μια τον στηρίζουν οι Κοζάκοι του Δνείπερου με τους Πολωνούς και από την άλλη οι Κοζάκοι του Ντον, που είναι δυσαρεστημένοι από την πολιτική του Μπορίς Γκοντουνόβ. Ο τσάρος στέλνει εναντίον του στρατό, αλλά αυτός κινείται κάτω από τη σκέψη αν άραγε δεν βαδίζει κατά του νόμιμου τσάρου. Τον Απρίλιο του 1605 πεθαίνει ο Γκοντουνόβ και ο στρατός περνάει

Ο πατριάρχης Ιώβ αρνείται να αναγνωρίσει τον ΨευδοΔημήτριο. Ελαιογραφία του 19ου αι

στο πλευρό του ψευδο-Δημήτριου, τον οποίο η Μόσχα τον Ιούνιο του ίδιου έτους υποδέχεται θριαμβευτικά. Σύντομα όμως οι βογιάροι μετανιώνουν για τη στάση τους αυτή και με επικεφαλής τον πρίγκιπα Βασίλειο Σούισκι τη νύχτα της 17 Μαΐου 1606 σκοτώνουν μέσα στο Κρεμλίνο τον ψευδο-Δημήτριο και όλους τους Πολωνούς, που ανήκαν στο περιβάλλον του.

Η πολιτική και ηθική αυτή κρίση συνδέεται και με την κατάρρευση της οικονομίας καθώς και με την εξέγερση των χωρικών. Συγκεκριμένα στα χρόνια 1601-1603 επικρατεί μία πρωτοφανής ξηρασία, που οδηγεί τη χώρα σε ένα λιμό διαρκείας. Η αδυναμία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει επιτυχώς την κατάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα στα 1606 την εξέγερση των χωρικών. Μια εξέγερση η οποία κατά την άποψη των Σοβιετικών ιστορικών είναι ο πρώτος μεγάλος «πόλεμος των χωρικών» στην ιστορία της Ρωσίας, που κλόνισε τα θεμέλια της άρχουσας τάξης.

Ο αρχηγός αυτής της εξέγερσης, κάποιος πρώην σκλάβος ονόματι Ιβάν Μπολότνικοβ, στηριζόμενος σε ένα ανομοιογενές πλήθος

Ο τσάρος Μπαρίς Φιόντοροβιτς Γκοντουνόβ (1598-1605). Μικρογραφία από το Χρονικό «Λιτσεβόι» του 17ου αι.

στασιαστών (γαιοκτήμονες και βοεβόδες της νότιας Ρωσίας, βογιάροι, χωρικοί που εγκατέλειψαν τους κυρίους των, Κοζάκοι, και για ένα μικρό διάστημα κρατικοί λειτουργοί της Τούλα και του Ριαζάν), πολιορκεί (28 Οκτωβρίου-2 Δεκεμβρίου 1606) τη Μόσχα. Είναι η πρώτη φορά που η Μόσχα στην ιστορία της πολιορκείται από δούλους. Το πλήθος των στασιαστών ανερχόταν σε 60.000 με 80.000. Άλλες πηγές, υπερβάλλοντας, αναφέρουν 187.000.

Τον Ιούλιο του 1607 κάνει την εμφάνισή του ένας νέος λαοπλάνος, ο δεύτερος ψευδο-Δημήτριος, ο οποίος, επικεφαλής των δυσαρεστημένων βογιάρων και του εξεγερθέντος πλήθους, εγκαθίσταται έξω από τη Μόσχα, στο χωριό Τουσίνο από όπου και η επωνυμία του: ο «Λαιοπλάνος του Τουσίνο». Την περίοδο αυτή η Ρωσία έχει όχι μόνο δύο κυβερνήσεις αλλά και δύο πατριάρχες: τον Έλληνα Ιγνάτιο (1605-1606) και τον Ρώσο Ερμογένη (1606-1612). Στις 28 Φεβρουαρίου 1609 ο Βασίλειος Σουίσκι συνάπτει συνθήκη και ζητάει τη βοήθεια των Σουηδών.

Οι βίαιες συγκρούσεις με τους Πολωνούς έκαναν τη Ρωσία να προσεγγίσει για στρατιωτική βοήθεια τη Σουηδία, τον μεγάλο εχθρό της Πολωνίας, πράγμα που έδωσε την αφορμή στον Σιγισμούνδο Γ' να εισβάλει στη Ρωσία και τον Σεπτέμβριο του 1609 να πολιορκήσει το Σμολένσκ. Αυτή θα είναι και η αρχή της επέμβασης των ξένων στα εσωτερικά της Ρωσίας. Την άνοιξη του 1609 ο «Λαιοπλάνος του Τουσίνο» εγκαταλείπει το Τουσίνο και καταφεύγει στην Καλούγκα.

Οι βογιάροι, που δεν θέλησαν να τον ακολουθήσουν και έμειναν χωρίς τσάρο, έστειλαν πρεσβεία στον Σιγισμούνδο Γ' προτείνοντάς του να αναβιβάσει στον θρόνο της Ρωσίας τον γιο του Βλαδίσλαο. Στις 12 Μαΐου 1610 τα στρατεύματα του Βασίλειου Σουίσκι εισέρχονται θριαμβευτικά στη Μόσχα, αλλά σύντομα στα δυτικά ηττώνται από τους Πολωνούς, πράγμα που δίνει την ευκαιρία στον «Λαιοπλάνο του Τουσίνο» να κατευθυνθεί και πάλι απειλητικά κατά της Μόσχας. Στις 17 Ιουλίου του ίδιου έτους ανατρέπεται ο τσάρος Βασίλειος Σουίσκι και η εξουσία περιέρχεται στη Δούμα και ασκείται από ένα συμβούλιο που το αποτελούν επτά βογιάροι. Οι «Επτά βογιάροι», κάτω από την πίεση των Πολωνών, δέχονται να ανέλθει στον θρόνο της Ρωσίας ο Βλαδίσλαος. Ο απολογισμός είναι θλιβερός. Τον Σεπτέμβριο του 1610 η Μόσχα ήδη βρίσκεται κάτω από την κατοχή των Πολωνών. Ένα χρόνο περίπου αργότερα, τον Ιούλιο του 1611, το Μεγάλο Νόβγκοροντ βρίσκεται στα χέρια των Σουηδών και το φθινόπωρο του ίδιου έτους

Ο Βασίλι Ιωάννοβιτς Σούσκι (1606-1613). Προσωπογραφία, Δεύτερο μισό του 17ου αι.

ο Σιγισμούνδος Γ' καταλαμβάνει το Σμολένσκ.

Στις 12 Δεκεμβρίου 1610 φονεύεται στην Καλούγκα από έναν πρίγκιπα των Τατάρων ο «Λασπλάνος του Τουσίνο» και οι Μοσχοβίτες ενθαρρυσμένοι από τον πατριάρχη Ερμογένη οργανώνουν μία ανεπιτυχή εξέγερση κατά των Πολωνών, αρνούμενοι να δεχτούν έναν μη ορθόδοξο τσάρο, παρ' όλο που δεν εμφανίστηκε στη Μόσχα. Στις 19 Μαρτίου 1611 πραγματοποιείται μία δεύτερη αθρόα εθνική εξέγερση των Μοσχοβιτών κατά την οποία βρίσκουν τον θάνατο συνολικά 3.000 περίπου Πολωνοί και Γερμανοί μισθοφόροι, οι οποίοι είχαν οχυρωθεί στο Κρεμλίνο και στην περιοχή Κιτάι-Γκόροντ. Ύστερα από τα γεγονότα αυτά οι Μοσχοβίτες, αφού έγιναν κύριοι της

Ο τσάρος Θεόδωρος Ιωάννοβιτς (1584-1598). Προσωπογραφία, δεύτερο μισό του 17ου αι.

πόλης, ομόφωνα με απόφαση της «Εθνικής Συνόδου» της 21 Φεβρουαρίου 1613 εκλέγουν τσάρο τον δεκαεξάχρονο Μιχαήλ Ρωμάνοβ, ανεψιό του τσάρου Θεοδώρου (1584-1598)¹.

1. Пушкарев, *Обзор истории*, σ. 195-213, G. Welter, *Histoire de Russie*, Paris 1963, σ. 122-130, *История СССР с древнейших времен до наших дней*, Москва 1967, σειρά 1, τ. 2, σ. 269-294, P. Kovalevsky, *Histoire de Russie et de l'U.R.S.S.*, Paris 1970, σ. 165-174, Laran, *Russie*, σ. 220-232.